



P. Šverebas Kretingos muziejuje veda ekskursiją studentams. 2017 m. balandžio 7 d. Gabriėliaus Kuliešiaus nuotrauka

dirbti į VDA leidyklą, kurioje Povilas dirba iki šiol. Nuo 2007-ųjų jis dėstytojauja VDA Telšių fakultete, o nuo 2016-ųjų eina ir VDA Taikomųjų kultūros paveldo tyrimų ir konservavimo centro tyrėjo pareigas. Jis ne tik pats aktyviai dalyvauja mokslinėje veikloje, bet į ją įtraukia ir vietos geriausius kraštotyrininkus bei fotografus, yra užmezgęs ryšius su Rundalės rūmų (Lavija) muziejumi.

Gyvendamas Telšiuose P. Šverebas savo sukaupimą patirtį perduoda studentams, daug dėmesio skiria paveldo pažinimui ir jo tyrimams. Jis yra tapęs kelių krašto istorijos tyrimais užsiimančių kartų jungiančia asmenybe. Rengdamas spaudai straipsnius ir knygas Povilas sėkmingai bendradarbiauja su įvairių sričių tyrėjais, skirtingose aukštosiose mokyklose ir institutuose dirbančiais mokslininkais.

VDA Meno ir mokslo prorektorius dr. Marius Iršėnas pažymi, kad „Povilas Šverebas yra unikali asmenybė, išsiskirianti ypatinga erudicija, plačiu akiračiu, profesionalumu ir universalumu. Jo tyrimai yra platūs, aprėpiantys ne tik bažnyčių varpų, bet ir parapijų, jų tradicijų, dvarų ir švietimo istoriją. Vadovaudamas VDA leidyklai, turėjau progą ne tik susipažinti su P. Šverėbo moksliniais darbais, juos recenzuoti, bet ir giliau pažinti jų autoriaus žmogiškąsias savybes – atsidavimą darbui, kuklumą, kruopštumą ir geranoriškumą. Jo darbai ir veikla brandina visuomenės pilietiškumą, tautinę savimone ir kultūrinį sąmoningumą“.

LYJA LIETUS...

Juozas VYŠNIAUSKAS

Nuotraukos autorius

Pradėjus rašyti pamąstymus apie Napoleono Reimonto-Laumiškio gyvenimą ir kūrybą, kažkodėl pirmiausiai iškilo vaizdiniai iš Romualdo Granausko apsakymo „Trys vienvėdis“, kuriame piešiamas pirmyn ir atgal skraidančio varno, prie būdos pririšto šuns ir juo besirūpinančio vienišo senuko gyvenimas, tarpusavio ryšiai ir konkretūs kiekvieno matymai, išgyvenimai. Negali atsistebėti rašytojo jautrumu, pastabumu, meistriškumu, atrodo, lyg jis pats būtų gyvenęs tokioje vienvėdyje ir likimo bei gamtos duotoje duotybėje.

Nežinau, ar Napalys šį apsakymą skaitė, tačiau jis eiluoja ir, pirštais bėgiodamas po akordeono klavišus, dainuoja apie visų nemylimą juodąją varnelę ir apie žmonių keikiamą, iš kitų augalų aki-vaizdžiai išskiriamą, niekaip prie gėlių nepritampančią dilgėlę. Jos nei į puokštę kas įkomponuos, nei į vazą pamerks... Napalys iki gaudumo jautriai dainuoja apie lietų – „Lyja lietus...“ Apie lietų, o ne apie saulę, kurios išsiilgę ir negalintys besulaukti tautiečiai vis laksto į saulėtąją Ispaniją. Jam ir čia, Lietuvoj, Žemaitijoj, kur lietūs lyja, gera, sava.

Čia jo gimtasis Laumių kaimas, kuriame kažkada basos, palaidais plaukais laumės bėgiojo, maudėsi, žlugtą skalbė jų vardo ežere. Čia, šalia Pragulbos upe-lės, ištekančios iš minėto ežero, – jo gimtoji sodyba, trobelė, į kurią tuščią ir niekam nebereikalingą sugrįžo po kelių dešimtmečių klajonių. Čia dar buvo visai į žemę nesusmegęs tvartelis, čia jo tebelaukė vaikystės šaltinis Pragulbos atskardyje, šalia sodybos esanti ankstesniųjų kartų kaimo kapinaičių iškiluma. Jas Napalys paženklino Barstyčių kapinėse atitarnavusiu antkapiniu paminklu, suręstu ažuoliniu kryžiumi.

Šiose vietose, prie Laumių ežero, 1756 m. gimė Antanas Klementas, podonelaitinės – Dionizo Poškos ir Antano Strazdo – kartos poetas. Eiliuotojo tėvas Simonas, manoma, kad buvo vengras, čia atsikraustė iš Ukrainos (Volynės), čia jis vedė, Žemaičių Kalvarijos parapijoje valdė Laumių dvarą, kuriam priklausė šešios baudžiauninkų šeimos, malūnas bei



N. Reimontas-Laumiškis Skuode ir čia eksponuotos jo skulptūros fragmentas. 2018 m.

karčema. Vandens malūnas galėjo stovėti tik prie tos pačios Pragulbos, išbėgančios iš Laumių ežero.

Bajorų luomui priklausęs poetas A. Klementas užaugęs turėjo šiam luomui būdingas pažiūras bei įpročius, nors nevensgė iš to savo luomo žmonių, kurių daugelį pranoko savo plačiu akiračiu bei įvairresniais interesais, ir pasišaipyti. Jaunystėje iš tėvo ir motinos jis perėmė aistrą medžioklei, o advokataudamas susibičiuliavo su taurele. Į jo namą, kurio kietas vadintas Rymu, Telšiuose, Masčio pakrantėje, dažnai rinkdavosi „geradėjai“ pasėdėti prie alaus užbono. Antanas nemažai keliavo. Žiupsnelis jo kūrybos 1972 m. sudėta į knygėlę „Žemaitiška giesmelė“.

Napoleonas Reimontas (Freimontas) dar tebespėlioja, kur galėtų būti jo protėvių šaknys. Iš pradžių manęs, kad Prūsų žemėje. Vėliau sustojo ties mintimi, kad savo giminės šaknų reikėtų ieškoti Livonijoje, Kurše, kuriame ne vienam šimtmečiui buvo įsitvirtinę Kalavijuočių ordino palikuonys. Ir šiandien jo giminaičių esama Latvijos pusėje bei Žemaitijoje palei pat sieną su kaimynine valstybe.

Napalio mama, pirmaisiais kolūkinės santvarkos dešimtmečiais viena auginusi keturis vaikus, tikriausiai pastebėjo, pajautė didelius sūnaus Napalio gabumus, jo jautrumą aplinkai, supantiems garsams, todėl ryžosi jį leisti mokytis muzikos. Ne pas kaimo muzikantą, o į už trisdešimties kilometrų esantį Skuodą, kuriame neseniai buvo pradėjusi veikti muzikos mokykla. Joje jis gavo gana gerą pradžią, kuri neilgai trukus pravertė kartu su draugais grojant kaimo gegužinėse, jaunimo susibūrimuose, šokių vakarėliuose.

Dabar, jau sulaukęs brandaus amžiaus, jis, po-



N. Reimontas-Laumiškis (centre) kartu su savo bičiuliais groja Kivyluose 2017 m.

etas ir dainų kūrėjas bei atlikėjas, geba kūriniuose subtiliai, net meniškai, pasišaipyti, pasijuokti iš savo gyvenimo nesklaidumų, ydų, paklydimų. Savo širdies sopulius jis išlieja muzikos garsais, dainos žodžiais. Šiandien muzikuoti ir dainuoti jam padeda birbyne ir klarnetu grojantis geras bičiulis ir pusbrolis Kazimieras Martinkus, bei jo bendramintė, meniškos sielos moteris Benadita Skaivydienė, mokanti prakalbinti klarnetą ir akordeoną. Suėję būrin jie dažniausiai muzikuoja tik sau, savo sielų atgaivai. Benaditos vairuojamu automobiliu važiuoja pagroti, padainuoti, kitų paklausti į poezijos popietes, kitus renginius.

Sugrįžęs tėviškėn duoną Napalys užsidirba pagal užsakymus remontuodamas namus ir butus, statydamas jo sukurtą specifinio stiliaus pavėsines. Jis daro ir kryžius, kopyltėles, drožia šventųjų

(Nukelta į 12 p.)



N. Reimonto-Laumiškio sukurta skulptūra ir skulptūrų fragmentai. 2018 m.

statulėlės. Stambesnių drožinių dirbtuves įsitaisė po šimtametės trešnės plačia laja, ten iš celofaninės plėvelės įrengdamas dvišlaitę palapinę. Antrąją duoną – bulveles – užsiaugina pats. Sodybos prieigas ir kiemą nušienauja avių būrelis. Šeimnininko sukaltose būdose glaudžiasi pora amsinčių ištikimų sargybinių. Iš jo namų pėstute pasiekiami globalėjančiame pasaulyje pamažu tirpstantys, bet dar neišsibarstę Barstyčiai.

Nuo 1974-ųjų metų giliau ir paviršutiniškiau, priklausomai nuo gyvenimo aplinkybių, nenustojau domėtis tautodaile Skuodo rajone, jos raida bei kūrėjais. Kai dvidešimt pirmojo amžiaus pradžioje Skuodo muziejaus vienoje ekspozicijoje pamačiau iš išdrožtų netradicinio stiliaus žmonių figūrėlių sukonstruotas, sudėliotas kompozicijas, dydžiu ir

forma primenančias per atlaidus apie bažnyčias nešiojamus altorėlius, nustebau ir suklausau. Autorius negirdėtas, jo drožyba anksčiau nematyta. Iš kur jis? Iš Šiaulių. Kokių aplinkybių dėka jo kūrybą eksponuojama Skuode? Todėl, kad dabar menininkas gyvena netoli Barstyčių – Laumėse. Ar tikrai? Ar šis reikalas nekvepia kokia nors manipuliacija, reklama? Tokios mintys tada, pirmą kartą susidūrus su Napalio kūryba, apniko mane. Na o išgirsti jo dainuojamąją poeziją man pasisekė gerokai vėliau – tik prabėgus keleriems metams.

Aptakias žmonių figūrėles Napoleonas drožia iš klevo, raudonmedžio, ąžuolo, uosio, liepos, net iš alksnio ir drebulės. Kokį medį konkrečiu atveju į rankas imti, lemia medienos spalva, derinimas prie kitų kompozicijos elementų. Jų forma, pagal



N. Reimontas-Laumiškis 2017 m.

mane, artima iš šiaudelių surinktiems ir tvirtu siūlu surištiems žaisliukams, kuriais dabinamos Kalėdų eglutės. Kartais ji artima šiaudų prikimštai piršlio iškamšai – tokiai išpūstai su apvalia (net iš prakiurusio kamuolio) galva, prie rankogalių ar kelių galų prisiūtomis pirštinėmis, vilnonėmis kojineėmis ar visiškai be jų. (Piršlio iškamša būdavo kariama ir galiausiai sudeginama vietoje piršlio melagio per tradicines vyresniosios kartos vestuves).

Napalio daugiafigūriniai kūriniai (kompozicijos) turi sunkiai įmenamą, autoriaus išmoningai užmaskuotą paskirtį, funkciją. Pavyzdžiui, viena skirta pilno turinio buteliams laikyti, saugoti, kita – brangiems daiktams, relikvijoms pasidėti.

Užsiminiau apie altorėlius. Tikruose altoriuose turi būti kokio nors šventojo kaulo gabalėlis, atplaišėlė. Gal dėl šios žinios, o gal dėl visai nenuspėjamų aplinkybių Napoleono Reimonto-Laumiškio daugiafigūrių kompozicijų ažūre aš įžiūriu tūkstančių tūkstančius Egipto piramidžių statytojus, žuvusius per visus užkariavimus, gynybinio pobūdžio mūšius, tuos, kurie kasė Baltosios–Baltijos jūrų kanalą...

Palei savo sodybą Napalys sodina medžius, žaliaspygles eglutes, nors gerai žino, kad jos jam nebeužaus, kad jų subrandinta mediena nebepasinaudos. Sodina, nes jų augime gyvens, dainuos, kurs.

Menininkas rūko. Kai užbrėžęs degtuką užsidega cigaretę, lyg iš gėdos, kad šitaip elgiasi, save nuodija, susigūžia, pritūpia, prisilenkia prie žemės. Tuo metu su pašnekovu, jei reikia, kalba ne iš aukšto, o iš žemai, iš apačios, iš kažkokios gilumos žvelgdamas į viršų. Bendrose fotografijose jis pakraštėlyje, palei šonus nuleistomis alkūnėmis tarsi stengiasi save dar

labiau suspausti, kad nuo kitų liktų nors mažas tarpelis. Jis, kai negroja ir nedainuoja, tylesnis už žuvį, plonesnis už smilgą, žemesnis už žolę.

Lyja lietus... O mes stovim ir tylim. Lyja lietus...

2017 m. kovo 26 d.

P. S.: Napoleonas Reimontas-Laumiškis gyveno, kūrė 1958–2024 metais.

2024 m. vasario mėnesį Skuodo rajono savivaldybės Romualdo Granausko viešosios bibliotekos interneto svetainėje paskelbtame nekrologe (adresas: <https://byt.lt/7nlO7>) N. Reimono-Laumiškio bičiuliai rašo: „*Autentiškos bardo Napoleono dainos skambėjo ko ne visuose Skuodo literatų klubo „Nojus“ renginiuose ir susijimuose. Originalios Napalio dainos papuošė ne tik mūsų rajono renginius bet ir daugelį Lietuvos literatų susiejimų ir visada jo muzika ir dainos buvo pilnos savito gražumo ir energijos, mylimos publikos...*

Krašto literatai, Skuodo rajono savivaldybės R. Granausko viešosios bibliotekos kolektyvas ir Skuodo žemaičių draugijos bendruomenė prisimins Napalį, kupiną humoro, dainingą ir šiaip geros dūšios žmogų, atlikusį savos kūrybos topinius šlagerius – „Dilgėlė“, „Gyvenimo kelias“, „Lyja“ ir kt.

Nuostabiais akordeono garsais ir humoristine poezija lepindavęs Žemaitijos bardu vadinamas Napoleonas Reimontas-Laumiškis savo eilėse saviironijos, sarkazmo pagalba nebijojo gvildinti rimtų, gyvenimiškų problemų („Pamata straini – nusėšpsa, / Baguotam – labas pasakis. / Vò mon, nabagou, kas belėka? / Eso tuoks biednos, tuoks kvailis.“). [...]

Daugiau informacijos apie liaudies menininką, savamokslį medžio drožėją, muzikantą, autorinių dainų kūrėją ir atlikėją Napoleoną Reimontą-Laumiškį, daugelio Napalėliu vadintą, jo gyvenimokelį, kūrybą yra paskelbta portalu YouTube vaizdo-garso įrašuose (adresai: <https://www.youtube.com/watch?v=3l4brXQ7HrI>; <https://www.youtube.com/watch?v=dXhel0dUUKY>; <https://www.youtube.com/watch?v=euKgqDNFbqc>; <https://www.youtube.com/watch?v=EchVQs26TRg>). Čia galima pasiklausti ir jo atliekamų dainų, pamatyti daugiau jo sukurtų medžio drožinių.